

Luovan työn tekijät ja yrittäjät (Lyhty)

Valtioneuvoston kanslia

Kirjaamo

kirjaamo@vnk.fi

Lausunto teollis- ja tekijänoikeudet -selvityksestä

Luovan työn tekijät ja yrittäjät LYHTY on laaja-alaisin kotimaisia taiteilijoita, tekijöitä ja sisällöntuotantoalaa edustava yhteenliittymä. Siinä ovat mukana seuraavat järjestöt: AV-tuottajien tekijänoikeusyhdistys Tuotos ry, Forum Artis - valtakunnallisten taiteilijajärjestöjen yhteistyöjärjestö, Esittävien taiteilijoiden ja äänitteiden tuottajien tekijänoikeusyhdistys Gramex ry, Kopiosto ry, Suomen elokuvatuottajien keskusliitto ry, Suomen elokuvatoimistojen liitto ry, Suomen Musiikkikustantajat ry, Suomen Muusikkojen Liitto ry, Suomen peliohjelmisto ja multimediatallenneyhdistys FIGMA ry, Suomen Ääni- ja kuvatalennetuottajat ÄKT ry, Säveltäjien Tekijänoikeustoimisto Teosto ry, Tekijänoikeuden tiedotus- ja valvontakeskus sekä Visuaalisen alan taiteilijoiden tekijänoikeusyhdistys Kuvasto ry.

Koska sekä lehti- ja kirjakustantajia että tekijöitä ja taiteilijoita edustavan Kopioston jäsenjärjestöillä on vastakkaisia mielipiteitä tekijänoikeusasioiden siirrosta, Kopiosto pidättäytyy siirtohanketta koskevista kannanotoista. Tällä rajauksella haluamme saattaa valtioneuvoston kanslian tietoon seuraavaa:

Tekijänoikeudet tavoitteet

Tekijänoikeuden tavoitteeksi on EU-tasolla ja kansainvälisesti hyväksytty luovan työn, kulttuurin ja kulttuurialan yrittämisen suojaaminen.

- Suomalaisen tekijänoikeusjärjestelmän tavoitteet on viimeksi kiteytetty hallituksen esityksessä 28/2004 vp tekijänoikeuslain muuttamiseksi: "Tekijänoikeuslainsäädännön keskeisenä tavoitteena on edistää henkistä luomistyötä sen eri muodoissa. Tunnustamalla tekijöiden oikeuden määrätä teostensa hyväksikäytöstä yhteiskunta kannustaa luovaa toimintaa. Tekijänoikeus ja lainsäädäntöön otetut tekijänoikeuden lähioikeudet edistävät samalla myös henkisten tuotteiden tuotantoa ja levitystä."
- EU:n tietoyhteiskuntadirektiivin (2001/29/EY) johdanto-osan 9:ssä perustelukappaleessa asetetaan tavoitteet tekijänoikeuden tietoyhteiskuntakehitykselle: "Tekijänoikeuden ja lähioikeuksien yhdenmukaistamisen on perustuttava suojan korkeaan tasoon, koska nämä oikeudet ovat ratkaisevan tärkeitä henkisen luomistyön kannalta. Niiden suojaaminen auttaa varmistamaan luovuuden ylläpitämisen ja kehittymisen niin tekijöiden, esittäjien, tuottajien, kuluttajien, kulttuurin, teollisuuden kuin suuren yleisönkin etujen mukaisesti. Tämän vuoksi henkisen omaisuuden tunnustetaan olevan erottamaton osa omaisuuden käsitettä."
- Kansainvälisellä tasolla tekijänoikeussuojan tavoitteita on kirjattu mm. vuonna 1996 hyväksytyn WIPO:n tekijänoikeussopimuksen alkulauseeseen, korostamalla "tekijänoikeussuojan huomattavaa merkitystä kirjallisen ja taiteellisen luomistyön kannustimena" ja tunnustaen "tarpeen säilyttää tasapaino tekijöiden oikeuksien ja laajemman yleisen edun, erityisesti opetuksen, tutkimuksen ja tiedonsaannin, välillä Bernin yleissopimuksesta ilmenevällä tavalla".

Yllä mainitut lainaukset voimassaolevan lainsäädäntömme perusteista ja taustaoletuksista osoittavat selkeästi, että elinkeinotoiminnan ottaminen tekijänoikeusjärjestelmän keskeisimmäksi ohjaustekijäksi ei

voi olla mahdollista. "Tekijänoikeuslainsäädännön keskeisenä tavoitteena on edistää henkistä luomistyötä sen eri muodoissa."

Suojattava ja edistettävä oikeushyvä on siis ensisijaisesti henkinen luomistyö, ei elinkeinotoiminta. Yhtä selvää on, että tekijänoikeuslainsäädännön tulee olla tasapainossa luovan alan arvoketjun eri portaiden (tekijät - sisällöntuotantoyritykset - jakeluyritykset) välillä. Tavoite on tasapainoinen luova talous, jossa arvoketjun minkään portaan oikeutettuja tarpeita ei unohdeta.

Siirtoa ajavat sisältötuotteiden hyödyntäjäyhtiöt

Aloite siirrosta työ- ja elinkeinoministeriöön ei tullut poliittisen järjestelmän tai hallinnon sisältä. Siirtoa ajavat ne yritykset, joiden liiketoimintaa on sisältöjen ostaminen ja levittäminen. Näitä ovat mm. suuret mediayhtiöt, jotka Suomessa ovat järjestäytyneet Tekijänoikeuksien käyttäjien neuvottelukunnaksi.

Siirtoa vastustavat taiteilijat ja ne yritykset, jotka itse tekevät luovia sisältöjä ja kantavat tämän riskit elämässään ja yritystoiminnassaan.

Rajalinja ei siis ole taiteilijoiden ja yritystoiminnan välillä - vaan enemmänkin kahden eri elinkeinoalan välillä: luovan, dynaamisen, pk-painotteisen sisältötuotantoalan sekä tämän tuotteita jakelevien suurempien yritysten välillä.

Koska siirtohanke-keskustelu sivuaa vahvasti tietoyhteiskuntaa, alla on esitetty kaavamaisesti sähköisen sisältötuotannon arvoketju tietoyhteiskunnassa. Kuvaan on karkeasti merkitty jakolinja, millä portailta siirtoa ajetaan ja millä vastustetaan:

(kaaviokuva puuttuu nettiversiosta)

Merkittävä arvovalinta

Siirron ajajien argumentit osoittavat, että he haluavat muuttaa tekijänoikeusjärjestelmän tavoitetta lähinnä elinkeinopolitiikaksi; sellaiseksi, jossa kulttuuri, luovat sisällöt ja sisältötuottajien yritystoiminnan tulokset nähdään lähinnä raaka-aineena suurille mediayhtiöille.

Tällaista tavoitetta ja arvopäämäärää eivät tue sen paremmin kansallisen kuin kansainvälisenkään tekijänoikeuslainsäädännön lähtökohdat ja julkilausutut tavoitteet.

Tällainen linja poikkeaa EU-maiden yleisistä periaatteista täysin. Se on myös vastoin useissa suomalaisissa asiakirjoissa esitettyä näkemystä tekijänoikeuden perustavoitteista. Meillä ei ole lähdetty siitä, että luovan työn ja yrittämisen tulokset nähdään ensisijaisesti raaka-aineena toisten yritystoiminnalle. Eurooppalaisen ajattelutavan mukaan tekijänoikeusjärjestelmän tavoitteena on suojata luovaa työtä ja kulttuuria ja näiden hyväksi tehtyjä investointeja.

Koska ensisijaisesti elinkeinopolitiikkaan perustuva ajattelu on vierasta eurooppalaiselle tekijänoikeusfilosofialle, edessä on merkittävin arvovalinta, joka kansallisessa kulttuuripolitiikassamme on koskaan tehty.

Tekijänoikeuslakimme ei poikkea muista EU-maista

Suomen tekijänoikeuslainsäädäntö ei juuri poikkea muista EU-maista. Lakimme ei ole millään erityisellä tavalla hankala siirtoa ajavien media-, teleoperaattori- ja laitealan yritysten kannalta. Päin-vastoin, moniin EU-maihin verrattuna se suosii monissa tapauksissa välittäjäporrasta ja käyttäjiä suhteessa oikeudenhaltijoihin.

Siksi on vaikea nähdä, mikä niin vakava oikeussuojan puute siirron ajajille olisi muodostunut, että niillä olisi perusteet vaatia lainvalmistelupaikan muuttamista.

Tavoitteena saada sisältöjä halvemmalla

Opetusministeriö asetti keväällä tekijänoikeuspolitiikan avoimen keskustelun kohteeksi ja pyysi asiasta lukuisia lausuntoja. Lausunnoissaan siirtoa haluavat yhtiöt ja niitä edustavat järjestöt eivät esitä tekijänoikeuslain kokonaisuudistusta. Muutostoiveet kohdistuvat yksityiskohtiin, kuten mm.

- Hyvitysmaksun alan rajaaminen nykyistä pienemmäksi
- Monikanavajakelun saaminen sillä, että ostaa jakeluoikeuden yhteen kanavaan
- Työsuhdetekijänoikeuden säätäminen laissa yrityskohtaisen sopimisen sijasta

Edellä mainitut esitykset ovat esimerkkejä siirtoa ajavien yhtiöiden halusta saada luovan työn ja yritystoiminnan tulokset käyttöönsä nykyistä pienemmillä kustannuksilla - eli alentaa yritystoimintaansa liittyviä hankintamenoja.

Kyseiset tahot näkevät tekijänoikeudellisessa tasapainossa elämisen, ts. käytännön tasolla oikeuksi-en hankkimisesta sopimisen ja siihen tarvittavan asiantuntemuksen resursoimisen, itselleen liian vaivalloiseksi. Tätä puolestaan väitetään kansantaloudelliseksi ongelmaksi ja kansallisen kilpailukyvyyn esteeksi - vaikka tilanne on käytännössä sama kaikissa sivistysmaissa.

Yhtiöiden halua alentaa hankintamenojaan ei yleensä pidetä riittävänä syynä muuttaa lainsäädäntöä tai lainvalmistelukäytäntöjä. Markkinataloudessa hinnat ovat sopimusasia.

Siirron ajajatkaan eivät ole esittäneet tekijänoikeuslain kokonaisuudistusta, joten laki on heidänkin mielestään perusteiltaan kunnossa. Asiallisia perusteita lainvalmistelun muutoksiin ei siis tästäkään syystä ole.

Luovuus ei synny käskemällä

Ilman yksilön persoonallista ja sitoutunutta panosta ei synny hyvää kulttuuria, viihdettä eikä näihin perustuvia sisältötuotteitakaan. Tekijän suhde teokseen on muuta kuin pelkkä suhde tuotannontekijään.

Olisi sekä kansallisen kulttuurin että luovan alan liiketoiminnan kannalta vaarallista ajatella teoksia pelkkänä raaka-aineena, johon sen tekijällä ei tarvitse olla henkilökohtaisia oikeuksia.

Ilman korkeatasoisia, kuluttajia kiinnostavia sisältöjä uudet laitteet ja mediat eivät kiinnosta kuluttajia. Sisältötuotantoon nojaavaa taloutta edistää parhaiten sellainen tekijänoikeusjärjestelmä, jossa ymmärretään kulttuurintekijöiden ja kulttuuriyrittäjien työtä, motiiveja ja tarpeita.

Kommentteja selvityksessä esitettyihin argumentteihin siirron puolesta (s. 7 - 8)

Kohdassa 1 todetaan teollis- ja tekijänoikeuksien muodostamasta IPR-järjestelmästä, että "eri suojamuodot esiintyvät usein päällekkäin, eli samaa tuotetta, esimerkiksi matkapuhelinta, tietokoneohjelmia ja multimediatuotteita kuten tietokonepelejä, suojataan useammalla oikeudella."

Siitä että johonkin tuotteeseen kohdistuu useita normistoja, ei ole tavattu vetää sitä johtopäätöstä, että näiden normien valmistelu pitäisi siirtää samaan ministeriöön. Lukuisiin asioihin yhteiskunnassa kohdistuu yhtäaikaista sääntelyä eri lainsäädäntöjen perusteella. Esimerkiksi autoiluun kohdistuu samanaikaisesti liikenneturvallisuutta, ilmastonsuojelua, liikkumisen vapautta, verotusta, ammattiliikennöintiä ym. koskevia odotuksia ja sääntelytarpeita. Huolimatta autoilun ja liikenteen valtavasta kaupallisesta merkityksestä, kaikkea liikennettä koskevaa sääntelyä ei kuitenkaan ole siirretty kauppa- ja teollisuusministeriöön.

Kohdassa 2 todetaan, että "Tekijänoikeuksien ja teollisoikeuksien keskittämisellä uuteen työ- ja elinkeinoministeriöön (TEM) varmistettaisiin se, että kansallista IPR-suojaa kehitetään kokonaisvaltaisesti ja koordinoitusti."

Tosiasiassa keskittäminen ei ole välttämätön edellytys IPR-strategian laatimiselle. Sen todistavat useat poikkihallinnolliset menestykselliset strategiat. Tekijänoikeuksien ja teollisoikeuksien tavoitteet ovat erilaisia. Tästä syystä keskittäminen ei ole tarpeellista, päinvastoin se saattaa olla jopa haitallista. Asioiden muodollinen sijoittaminen saman hallintoyksikön alle ei sinänsä takaa mitään. Fuusioiden tuloksena asioita hoitavien asiantuntijoiden määrä - ja siten yhteenlaskettu osaamiskapasiteetti - tavanomaisesti vähenee.

Innovaatioita tulee edistää mutta käsiteseikaannusta täytyy välttää. Kuten edellä todettiin, tekijänoikeuksien ja teollisoikeuksien tavoitteet ovat ratkaisevasti erilaisia, samoin niiden hallinnointi (esim. teollisoikeuksien rekisteröinti).

Tasapainoisen IPR-strategian luominen edellyttää laajapohjaista valmistelua. IPR-strategian aloittaminen sillä, että ensimmäiseksi katkaistaan tekijänoikeuden ja kulttuurista vastaavan ministeriön välinen yhteys, olisi käsittämätöntä.

Kohdassa 4 sanotaan, että "On kansallisesti merkittävää, että meillä on tekijänoikeusjärjestelmä, joka tukee uusien teknologioiden kehittämistä ja käyttöönottoa."

Teknologioiden kehittäminen ja käyttöönotto on tärkeää, mutta olisi erittäin poikkeuksellista, jos joku maa asettaisi tämän tekijänoikeusjärjestelmänsä tavoitteeksi. Tekijänoikeusjärjestelmän tehtäväksi tulee sen sijaan asettaa sellaisen sisältötuotannon tukeminen, jolla syntyy sisältöä uusilla tekniikoilla jaeltavaksi ja käytettäväksi. Tämä palvelee tietoyhteiskunnan tavoitteita paljon paremmin ja pitkäjänteisemmin. Tekijänoikeuden suojaaminen ei vähennä teknologioiden suojausta.

Kohdissa 7-10 käsitellään mm. elinkeinotoiminnan neuvonta- ja tukipalveluita. Esimerkiksi kohdassa 7 esitetään selvä kehitysvaatus: "luovien alojen kehittymisen kannalta on olennaista, että näiden alojen yrittäjille taataan samat elinkeinotoiminnan tukipalvelut kuin muillekin elinkeinotoiminnan harjoittajille".

Selvitys näyttäisi esittävän, että KTM ei ole tähän mennessä riittävästi toteuttanut PK-yrittäjien tekijänoikeudellisia neuvontapalveluita tai edistänyt kulttuuriyrittäjien elinkeinotoimintaa.

Ei ole mitään estettä järjestää tällaisia palveluita nytkään. Siihen ei tarvita lainvalmistelupaikan muutosta.

Sen enempää yrittäjäneuvonnan antamista kuin yrittäjyyden edistämistä ei ole muiltakaan osin sidottu siihen, mitä lakeja KTM:ssä valmistellaan.

Lopuksi

Vanhan sanonnan mukaan toimivia systeemeitä ei ole syytä korjata. Riskinä on, ettei uudistaminen ole-kaan kehittämistä - vaan lopputulos on nykyistä heikompi.

Mitkään asiaperusteet eivät edellytä, että tekijänoikeusvalmisteluamme muutettaisiin EU:n valtavirrasta poiketen.

Suomalainen kulttuurialahan on menestystarina, joka on viime vuosina saanut vientimenestyksiä myös hyvin kaupallisilla ja tuotteistetuilla aloilla kuten mm. musiikissa, elokuvassa ja tietokonepeleissä. Varmasti yksi tekijä tässä menestyksessä on ollut oikeat lainvalmisteluratkaisut. Suomen tekijänoikeuslaki vaikuttaa eniten suomalaisten tekijöiden, taiteilijoiden ja kulttuuriyrittäjien toimintaedellytyksiin.

Samanlaisia menestystarinoita tunnetaan mediayritysten ja kuluttajaelektronikka-alan puolelta. Onkin vaikea nähdä, mitkä erityiset, normaalista EU-mallista poikkeavat tarpeet niilläkään olisivat. Nehän eivät ole esittäneet tekijänoikeuslainsäädäntöön muita muutostoiveita kuin sellaisia, että voisivat hyödyntää halvemmalla kotimaisten sisällöntuottajien työn ja yritystoiminnan tuloksia. Tämän edesauttaminen tuskin voi olla lainsäätäjän tehtävä.

Kokonaisuutena tekijänoikeuslainsäädäntöämme on kehitetty tehokkaasti, kuullen avoimesti eri toimialoja ja kuluttajajärjestöjä. Suomessa ei ole sellaisia muutostarpeita, jotka edellyttäisivät selvityksessä esitettyä tekijänoikeusvalmistelun ja hallinnoinnin siirtoa.

Arvostamme KTM:n/tulevan TEM:in työtä kulttuuriyrittäjyyden ja viennin tukemiseksi. Toivomme edelleen siltä panostusta alamme hyväksi ministeriön omalla toimialalla. Olemassa olevien tehtävien pallottelu ministeriöltä toiselle ei sen sijaan tuo lisäarvoa.

Helsingissä 28.09.2007

Luovan työn tekijät ja yrittäjät LYHTY

Kirsi Niittyinperä
Puheenjohtaja

Lauri Kaira
Projektinjohtaja